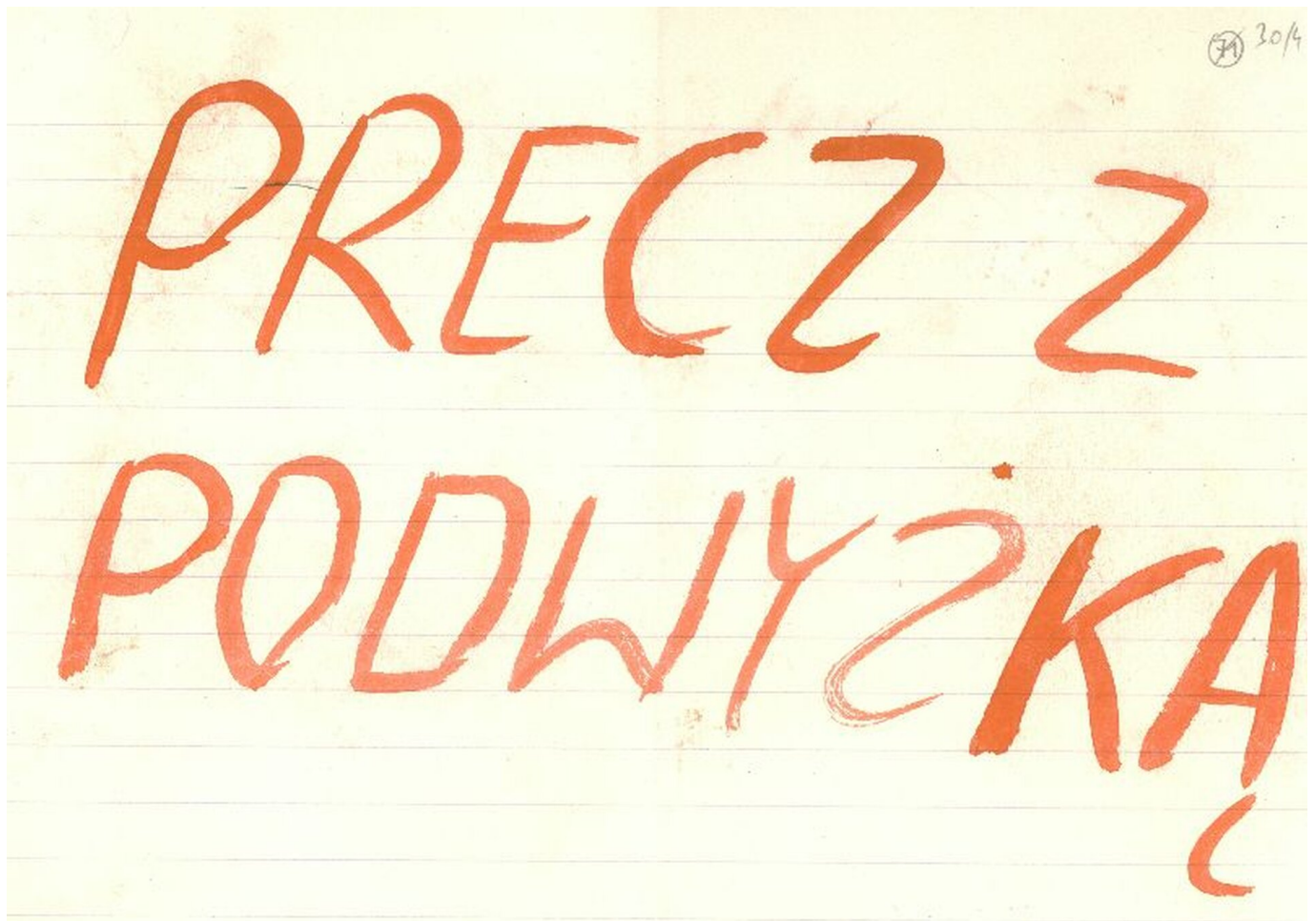

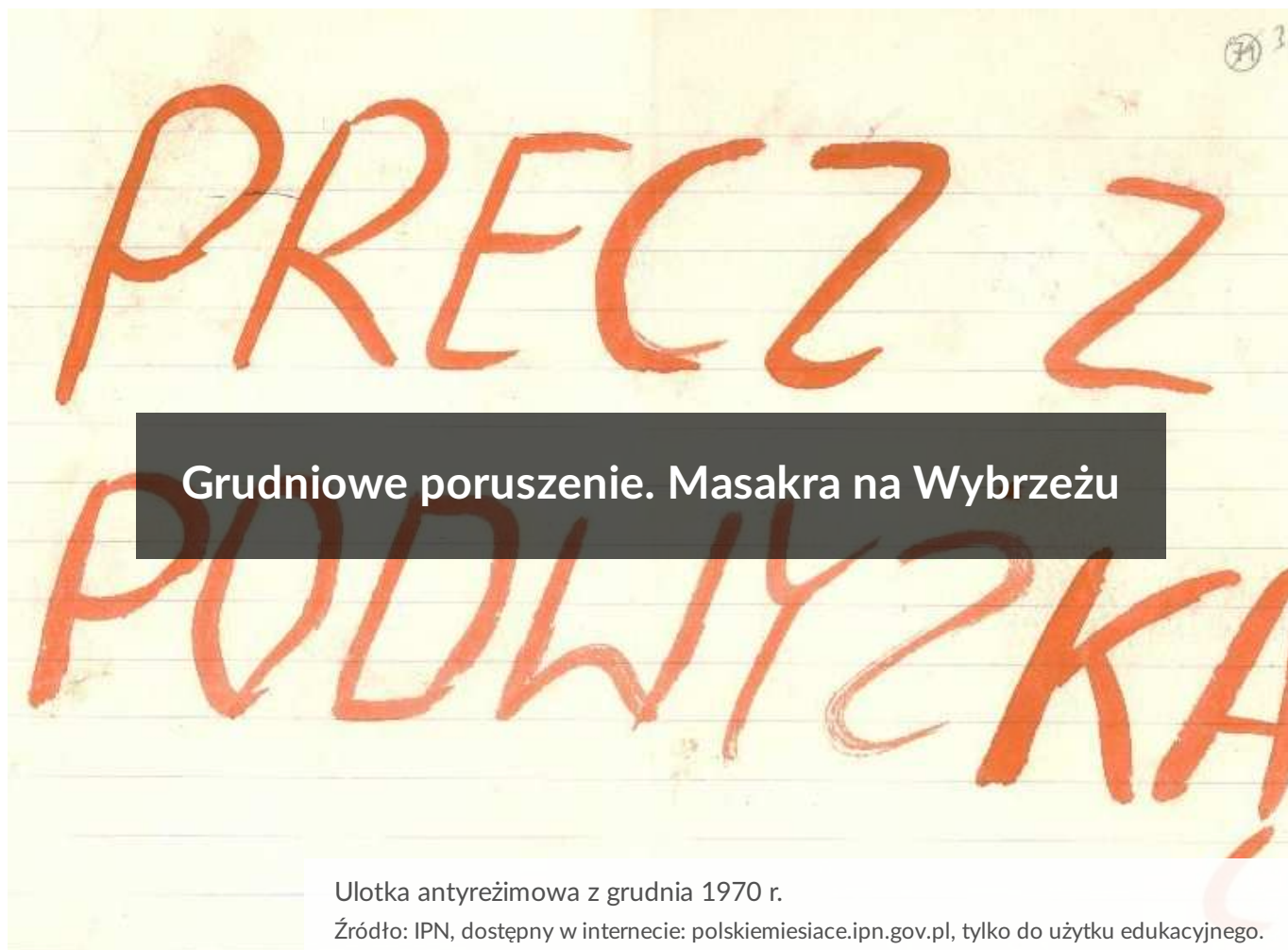
Grudniowe poruszenie. Masakra na Wybrzeżu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Przemówienie premiera Józefa Cyrankiewicza, „Dziennik Bałtycki”, 18 XII 1970, s. 1.
- Źródło: tekst dostępny online: polskiemiesiace.ipn.gov.pl.
- Źródło: Julian Tuwim, *Pogrzeb prezydenta Narutowicza*, poezja.org.
- Źródło: Antoni Słonimski, *Na śmierć Prezydenta Narutowicza*, poezja.org.
- Źródło: Stanisław Wojciechowski, *Wspomnienia, orędzia, artykuły*, Warszawa 1995, s. 275.
- Źródło: Józef Piłsudski *podczas otwarcia Sejmu 28 listopada 1922 roku*, [w:] .

- Źródło: Władysław Konopczyński, *Sejm 1922–1927 bez obstępów*, Kraków 1928, s. 17.
- Źródło: *Gabriel Narutowicz. Prezydent RP we wspomnieniach, relacjach i dokumentach*, oprac. M.M. Drozdowski, Warszawa 2004, s. 62.
- Źródło: Stanisław Stroński, *Zawada*, „Rzeczpospolita” nr 341, 14, s. 3.
- Źródło: *J. Baudouin de Courtenay*, oprac. Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych.
- Źródło: Stanisław Wojciechowski.
- Źródło: *Proces Eligiusza Niewiadomskiego*, Warszawa 1923.
- Cytat za: Eligiusz Niewiadomski, *Do wszystkich Polaków*, 1923 r., polona.pl.

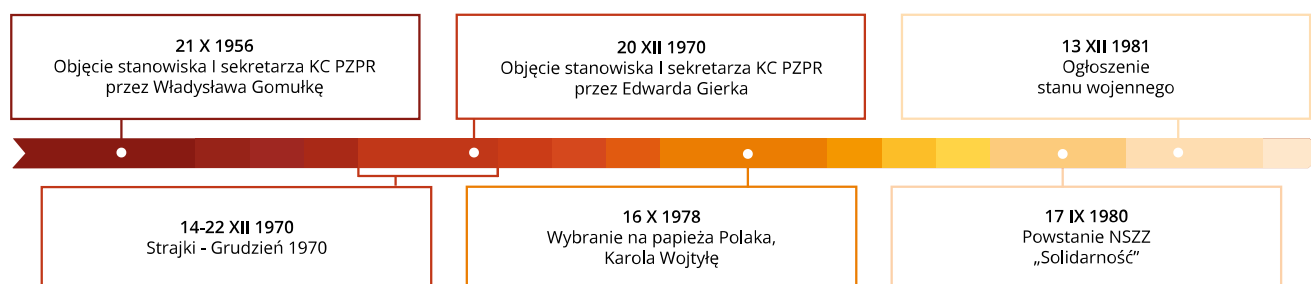

Grudniowe poruszenie. Masakra na Wybrzeżu

Ulotka antyreżimowa z grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

U schyłku lat 50. i na początku lat 60 XX w. statystyczny Polak mógł kupić zdecydowanie więcej za swoją pensję niż w pierwszych latach po wojnie. W domach pojawiły się pierwsze pralki, odkurzacze, radia, telewizory. Na ulicach coraz częściej można było zobaczyć samochody. Tymczasem pod koniec lat 60. sytuacja gospodarcza znacznie się pogorszyła. Kiedy 12 grudnia 1970 r. rząd ogłosił podwyżkę cen artykułów żywnościowych, w geście sprzeciwu zastrajkowali robotnicy w większych miastach. Największą skalę przybrały protesty na Wybrzeżu, gdzie doszło do starć z milicją i wojskiem – według oficjalnych danych śmierć poniosło 45 osób, rannych zostało 1165 osób, a do aresztu trafiło 2898 manifestantów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Wyjaśnisz, jak doszło do pierwszego od 1956 r. masowego buntu robotników.
- Odtworzysz przebieg strajków na Wybrzeżu w grudniu 1970 r.
- Sprawdzisz, jakie wybiegi stosują wprawieni manipulatorzy, aby przekonać innych do swojej wizji.

Zarzewie buntu

W związku z trudną sytuacją gospodarczą kraju 12 grudnia 1970 r. władze PRL podjęły decyzję o podwyżce cen artykułów żywnościowych i węgla. Na przykład mięso podrożało o ok. 18 proc., dżemy i marmolady o 37 proc., a kawa zbożowa aż o 92 proc. Władza spodziewała się, że Polacy podniosą sprzeciw, dlatego minister spraw wewnętrznych gen. Kazimierz Świąta wydał zarządzenie „w sprawie zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego”, a Centralny Sztab MSW opracował strategię na wypadek zamieszek, którą nazwał „Jesień-70”. Jednocześnie, aby zminimalizować ryzyko wystąpienia protestów, Sejm uchwalił obniżki na wybrane artykuły przemysłowe i elektroniczne. Zabieg ten nie przyniósł jednak zamierzonego skutku. Zbliżały się święta Bożego Narodzenia i wzrost cen musiał się spotkać z niezadowoleniem Polaków. Dwa dni po jego ogłoszeniu, 14 grudnia 1970 r., robotnicy w Stoczni Gdańskiej zorganizowali protest, żądając wycofania podwyżek lub wprowadzenia dodatków do wynagrodzeń, które by je zrekompensowały.

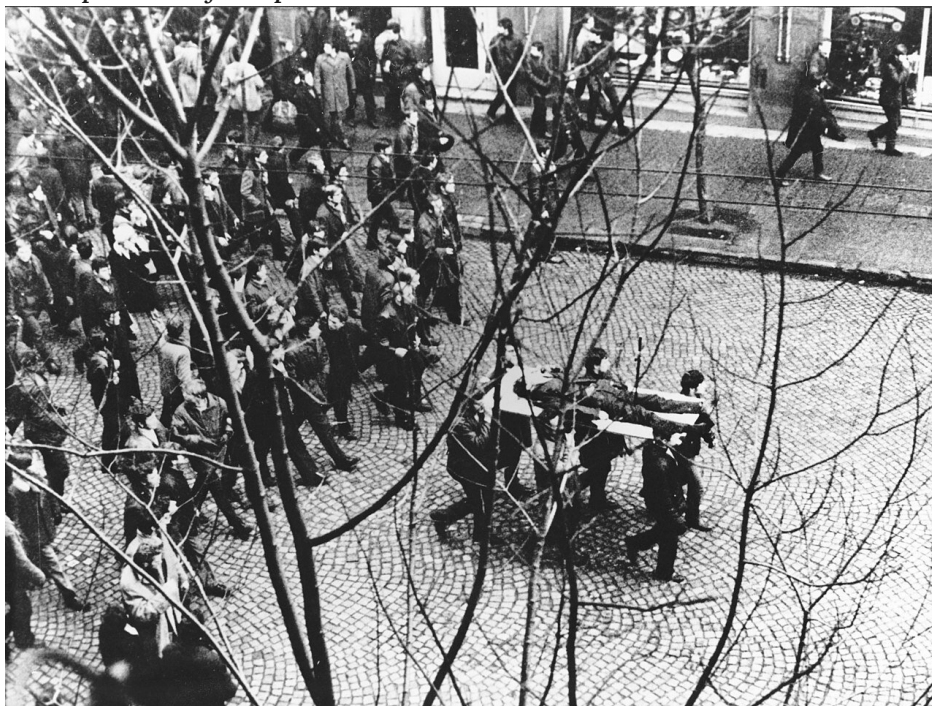

Stoczniowcy przed gmachem dyrekcji Stoczni Gdańskiej im. Lenina, 14 grudnia 1970 r.

Kierownictwo stoczni nie mogło spełnić oczekiwań robotników, toteż udali się oni pod Komitet Wojewódzki PZPR. Późnym popołudniem zorganizowali pochód, do którego przyłączyli się inni mieszkańcy. Doszło wtedy do poważnych starć między protestującymi a służbami mundurowymi. Milicja aresztowała pierwsze osoby. Następnego dnia stoczniowcy zażądali ich uwolnienia, jednak demonstracja przed Komendą Miejską MO zakończyła się kolejnymi walkami z milicją i wojskiem. Grupa manifestantów podpaliła KW PZPR, śmierć poniosło sześć osób, kilkaset zostało rannych (jeszcze przed południem Władysław Gomułka podjął decyzję o zezwoleniu na użycie broni wobec manifestantów). W tym dniu do protestu dołączyli pracownicy stoczni w Gdyni, również żądając rekompensat dla najmniej zarabiających i wycofania podwyżek. Do tego robotnicy poruszyli kwestie społeczno-polityczne, takie jak sprawiedliwy system wynagrodzeń czy wolność prasy i religii. Jak myślisz, jakie emocje towarzyszą osobom widocznym na zdjęciu?

Pacyfikacja Wybrzeża

16 grudnia 1970 r. stoczniovcy gdańscy ogłosili strajk okupacyjny, który zakończył się po kilkunastu godzinach – późnym wieczorem sytuacja wróciła do normy. Inaczej było w Gdyni. W nocy z 15 na 16 grudnia członkowie tamtejszego Komitetu Strajkowego trafili do aresztu, co doprowadziło do eskalacji napięcia. Na ulicach doszło do zamieszek. Wieczorem pojawiły się dwa komunikaty. Około godz. 19:30 kierownictwo Stoczni im. Komuny Paryskiej ogłosiło zawieszenie pracy w zakładzie, natomiast około półtorej godziny później wicepremier Stanisław Kociołek zaapelował do stoczniovców o powrót do pracy. Następnego dnia, 17 grudnia, na polecenie wicemarszałka Sejmu, najbliższego współpracownika W. Gomułki Zenona Kliszki, do stoczni wjechało wojsko, a pociągi przestały się zatrzymywać na przystoczniovczej stacji. Ludzie, którzy zastosowali się do apelu wicepremiera i przyszli do pracy, zostali ostrzelani przez wojsko. Zmasakrowano bezbronny tłum. Wśród 18 zabitych znalazł się 18-letni Zbigniew Godlewski. Demonstranci złożyli jego ciało na drzwiach i ponieśli je w pochodzie do centrum miasta.

Ciało Zbigniewa Godlewskiego niesione przez demonstrantów 17 grudnia 1970 r. ulicami Gdyni.

Oto fragment popularnej ballady odnoszącej się do tych wydarzeń: „*Huczą petardy, ściga się gazy, / Na robotników sypią się razy, / Padają dzieci, starcy, kobiety. / Janek Wiśniewski padł*”^{*}.

W jakim celu autor nazwał Godlewskiego Janiem Wiśniewskim?

Źródło: ^{*} tekst ballady: Krzysztof Dowgiałło, dostępny online: wikipedia.org, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kiedy w Gdyni demonstracje osiągały punkt kulminacyjny, w Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego rozpoczęły się wiece przeciwko podwyżce. Chociaż milicja zareagowała natychmiast, do protestu dołączyli pracownicy innych przedsiębiorstw. Około godziny 14:00 tłum skierował się pod [KW PZPR](#). Liczba manifestantów urosła do ok. 15 tys., jednak żaden polityk do nich nie wyszedł. Brak odzewu ze strony władz wzmógł gniew robotników

i popchnął ich do podpalenia Komitetu. Przed budynkiem wywiązały się walki z policją. Tego dnia na ulicach Szczecina życie straciło 13 osób, a setki odniosło rany. Wieczorem premier Józef Cyrankiewicz wygłosił przemówienie za pośrednictwem telewizji, w którym z jednej strony zapewniał, że wszystko jest pod kontrolą, a z drugiej obwinił robotników i ostrzegał przed anarchią.

Demonstranci przed Komitetem Wojewódzkim PZPR przy pl. Żołnierza Polskiego w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Osoby przyglądające się protestom w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Demonstranci na pl. Żołnierza Polskiego, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Transportery opancerzone SKOT na pl. Żołnierza Polskiego w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Płonący Komitet Wojewódzki PZPR w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Karetka pogotowia ratunkowego pomiędzy dwoma czołgami blokującymi dostęp do KW PZPR w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Opisz atmosferę panującą na ulicach Szczecina 17 grudnia 1970 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

W piątek 18 grudnia stoczniozcy ze Szczecina ogłosili strajk okupacyjny. Wieczorem zaś zaczął funkcjonować Ogólnomiejski Komitet Strajkowy, w skład którego weszli przedstawiciele różnych zakładów pracy. Kolejnego dnia delegacja strajkujących robotników przedstawiła lokalnym władzom 21 postulatów, m.in. cofnięcie podwyżki, wzrost wynagrodzeń, utworzenie wolnych związków zawodowych. W niedzielę 20 grudnia władze nieoczekiwanie ogłosiły sukces negocjacji pomiędzy przedstawicielami Komitetu

Strajkowego a kierownictwem zakładów i reprezentantami KW PZPR. Opinia publiczna dowiedziała się, że strajk został zakończony, a informacje dotyczące realizacji postulatów zostaną podane do publicznej wiadomości w późniejszym czasie. Jako że władza nie skonsultowała się wcześniej z robotnikami, stoczniowcy podjęli decyzję o kontynuacji strajku. Determinacji wystarczyło im jeszcze na dwa dni – do 22 grudnia 1970 r.

Odejście Gomułki

Skala represji stosowanych wobec robotników na Wybrzeżu była tak duża, że rządzący od początku szukali usprawiedliwienia dla użycia siły, manipulując przy tym faktami. Najpierw w mediach winą obarczyli robotników, nazywając ich chuliganami, którzy zakłócają porządek. Później personalną odpowiedzialność poniósł [I sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka](#). Częściowo wynikało to z rozmiarów protestów i powszechnego niezadowolenia społecznego wywołanego wzrostem cen – strajki odbyły się również w innych miastach, m.in. w Krakowie, Wrocławiu, Wałbrzychu. Innym powodem była wewnątrzpartyjna rywalizacja o władzę. Ponadto dużą rolę odegrał nacisk ze strony ZSRS, który zażądał „politycznego rozwiązania” kryzysu. 20 grudnia 1970 r. schorowany Gomułka ustąpił pod presją, a jego miejsce zajął dotychczasowy I sekretarz KW PZPR na Śląsku Edward Gierek. Ze stanowiskami pożegnali się także najbliżsi współpracownicy Gomułki z [Biura Politycznego](#): Bolesław Jaszczuk, Zenon Kliszko, Ryszard Strzelecki i Marian Spychalski. Zastąpili ich stronnicy Gierka: Edward Babiuch, Piotr Jaroszewicz, Wojciech Jaruzelski, Jan Szydlak. 23 grudnia 1970 r. Piotr Jaroszewicz został nowym premierem, natomiast sprawujący dotąd tę funkcję Józef Cyrankiewicz objął stanowisko przewodniczącego Rady Państwa.

„Głos Wybrzeża” z 21 grudnia 1970 r.

Informacja o tym, że Edward Gierek został I sekretarzem KC PZPR, ukazała się na pierwszej stronie gazety. Jak myślisz, dlaczego?

Zapowiedź nowej ery

Po tym, jak I sekretarzem KC PZPR został Edward Gierek, w prasie i innych przekazach nadzorowanych przez rząd zmieniła się narracja na temat strajków. Zamiast budzących niepokój komunikatów o wybrykach chuliganów i działaniach wrogów narodu pojawiły się apele o zachowanie spokoju. Zmiany w kierownictwie partii komunistycznej Polacy przyjęli z umiarkowanym zadowoleniem. W końcu odszedł znienawidzony Gomułka, a Gierek obiecywał dynamiczny rozwój kraju. Mieszkańcy Wybrzeża teoretycznie mogli mieć satysfakcję, że ich wystąpienia doprowadziły do zmian na najwyższych szczeblach władzy, jednak przeważało przygnębienie z powodu śmiertelnych ofiar protestów. Końcówka roku minęła pod znakiem żałoby. Według oficjalnych danych łącznie zginęło 45 osób: w Gdańsku – 10, Gdyni – 18, Elblągu – 1, Szczecinie – 16. Do tego nie udało się doprowadzić do wycofania decyzji o podwyżce, spełnienia postulatów płacowych, uzyskać zgody na utworzenie wolnych związków zawodowych czy pociągnąć do odpowiedzialności winnych masakrom robotników. Grudniowa podwyżka została cofnięta dopiero w marcu następnego roku, po kolejnej fali protestów.

Pochód 1 Maja na ulicach Gdańska, Podwale Grodzkie, róg Wałów Piastowskich, 1971 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Pochód 1 Maja na ulicach Gdańska, Podwale Grodzkie, róg Wałów Piastowskich, 1971 r.
 Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Pochód 1 Maja na ulicach Gdańska, Podwale Grodzkie, 1971 r.
 Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Pochód 1 Maja na ulicach Gdańska, ul. Rajska, róg ul. Heweliusza, 1971 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Mieszkańcy Gdańska i stoczniovcy pod murem Stoczni Gdańskiej im. Lenina przy bramie nr 2, 1971 r.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Wieńce złożone pod murem Stoczni Gdańskiej im. Lenina przy bramie nr 2, 1971 r.

Wykaż, że wydarzenia grudniowe z 1970 r. wpłynęły na przebieg pochodów pierwszomajowych w 1971.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Słownik

Biuro Polityczne KC PZPR

Biuro Polityczne Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, inaczej „Politbiuro”; obok Sekretariatu KC PZPR główny organ kierowniczy partii; w jego skład wchodziło od 9 do 15 członków posiadających pełne prawo głosu oraz kilku zastępców członka Biura Politycznego nieposiadających prawa głosu; w Politbiurze zapadały kluczowe decyzje polityczne, a jego członkowie kierowali ministerstwami i resortami

I sekretarz KC PZPR

osoba stojąca na czele kierownictwa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej; w rzeczywistości najważniejsza osoba w PRL

KC PZPR

Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej; organ kierowniczy PZPR w latach 1948–1990; najwyższa władza PZPR między zjazdami, kierująca całokształtem działań partii, a w praktyce sprawująca również faktyczne rządy w kraju; KC podlegały Komitety Wojewódzkie PZPR

KW PZPR

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej; funkcjonował w każdym województwie; podlegał KC PZPR i sprawował nadzór nad komitetami powiatowymi, miejskimi, zakładowymi, miejsko-gminnymi i gminnymi PZPR

MO

Milicja Obywatelska, służby mundurowe PRL odpowiadające dzisiejszej policji; w 1990 r. zastąpiła ją Policja

Słowa kluczowe

Grudzień 1970, strajki na Wybrzeżu, masakra na Wybrzeżu, Władysław Gomułka, Edward Gierek, kryzysy w PRL, Polska w latach 1957–1981, komunizm w Polsce

Bibliografia

P. Brzeziński, R. Chrzanowski, A. Nadarzyńska-Pieszczewiat, *Zbrodnia bez kary. Grudzień 1970 w Gdyni. Przebieg wydarzeń, represje, walka o prawdę*, Gdynia 2020.

J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2012.

J. Eisler, I. Greczanik-Filipp, W. Kwiatkowska, J. Marszalec, *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdańsku i Gdyni*, Pelplin 2006.

M. Machałek, P. Miedziński, *Zbuntowane miasto. Szczeciński Grudzień '70 – Styczeń '71*, Szczecin 2007.

Audiobook

Polecenie 1

Oto nagranie fragmentów zapisu rozmów telefonicznych przeprowadzonych 17 grudnia 1970 r. z aparatów sieci rządowej zainstalowanych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Odsłuchaj je i wykonaj polecenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PsHZN8EvJ>

Matejewski – Piątek

W stoczni szczecińskiej ma być po 10-tej masówka. Ta 10-ta występowała już wczoraj. Ale dziś mówi jeden do drugiego. Tak dzwonią ze stoczni. Ukazała się odezwa na statku budowanym w stoczni, nawołująca do wiecu i do strajku. Sądzę, że dużo nie zdążyło jej przeczytać, bo zabraliśmy ją. W Hucie „Warszawa” są głosy telefoniczne na Wydziałach, żeby zrobić zbiórkę pod U[niwersytetem] W[arszawskim] na godz.16-tą. Może te rozmowy zakłócać. Nie, my wiemy kto to rozmawiał. To wziąć go, dopóki nie zaagituje wszystkich. Mamy tu dobre pensjonaty. Ta rozmowa była z wewnętrznego telefonu. Z Domu Akademickiego P[olitechniki] W[arszawskiej] też są sygnały. [...]

Pietrzak – Płosarek

W Kaliskiej Fabryce Fortepianów na [pierw]szej zmianie liczącej ogółem 150 osób – 28 w tej chwili przerwało pracę. Udał się tam Sekretarz Ekonomiczny K[omitetu] W[ojewódzkiego].

Pietrzak – Słabczyk

Główną sprawą jest teraz Gdynia. Tam się teraz kotłuje cały czas. W Gdańsku mamy względny spokój. To znaczy na stoczni nie ma nikogo, jest wojsko? Tak. Ale na stoczni remontowej pracują. W Gdyni strzelanie w dalszym ciągu? No tak, podsyłamy wciąż siły, zostałem tylko przy centralnym odwodzie. Bitwa toczy się bez mała na terenie całego miasta? Tak. Czy chodzi o tych zakładników? Komitet strajkowy? W ogóle toczy się, bo przecież rano doszło do zbrojnego starcia. A ile jest tych zabitych i rannych. Jeszcze nie wiadomo. Tajemniczy jesteście. Jesteś zajęty i nie możesz mówić? Tak.

Pietrzak – Słabczyk

Sytuacja jest taka rozlewająca się. Trochę uporządkowano w Gdyni, rozproszono ale tam jest jeszcze wrzenie bardzo silne. Temperatura podnosi się nieco w Gdańsku. Kilka zakładów stoi. W Elblągu, które jest miastem 100-tysięcznym „Zamech” zaczyna buntować się. Będziemy mieli znów problem z Elblągiem. Ale z Gdańskiem spokój? W tej chwili spokój, na ulicy nie ma nikogo. Gdynia chyba rozejdzie się dzisiaj? Rannych jest 60 a zabitych 11 w dniu dzisiejszym. Żeby Wam nie było smutno, to w Szczecinie demonstrację rozbiliśmy. Wyszło 1.000 stoczniowców ze stoczni z takimi rurkami, legami i szli w stronę śródmieścia. Ażeby nie popełnić błędu gdańskiego wyszliśmy naprzeciw, rozbiliśmy. Powtórzyły się gr[u]pki i teraz jest taka mała bieganina, po mieście, albo uśnie albo się rozszerzy. Trzeba równocześnie wprowadzić wojsko i milicję. Patrzymy na tę sprawę i jeżeli będzie rozwijać się, nasilać – wchodzi 12 Dywizja. Od razu – tu już nie ma rady, jak jest taka sytuacja to w każdym przypadku musimy bezwzględnie bo inaczej...

Pietrzak – Nowak

W Oświęcimiu nie ma nic. A co w Krakowie? 12 ulotek w Nowej Hucie przy Domu Kultury Lenina, format 5 [cm] x 9 [cm]. Każda ulotka inne hasło. A jakiego typu? Np. „Precz z Cyrankiewiczem i Gomułką!”, „Gomułka do zdjęcia!”, „Śmierć mordercom robotników Gdańska”, „Niech żyje rok 1056 [1956] – Precz z PZPR”, „Wolność nie zna ceny, mordercy są w UB, milicji, ORMO”, „Mordercy w rządzie! – Krew żąda sprawiedliwości!” „ZSRR wrogiem narodu – Rosjanie do domu!” [...] W Skawinie 60 robotników w czasie śniadania w kotłowni zażądało Sekretarza i dyrektora. Oświadczyli, że nie zgadzają się z podwyżką. A w Krakowie masz spokój? Spokój. Z tym, że jeszcze było w nocy zdjęte z dwóch Akademików – plakaty nawołujące studentów do wyjścia dzisiaj na godzinę 17.00. Wypowiedzi trzy. To ci wyjdą dziś? Ja myślę, że nie. W Szczecinie toczy się wojna, następuje eskalacja.

Pietrzak – Płosarek

Wysłać 10.000 środków chemicznych specjalnym samolotem do Szczecina. Meldujcie kiedy wyleci samolot – Jest teraz 12.30. Sprawdzę Was. W Nysie o 12.25 podjęto pracę. Sytuacja jest jednak napięta. O godz. 12.00 pracownicy stoczni „Parnica” wyszli na ulicę Gdańską. Na ul. Dubois z kierunku stoczni „Warskiego” grupa chuliganów atakuje MO kamieniami. Starcia trwają.

Pietrzak – Urantówka

[...] Jak się Wam włączy młodzież to będziecie mieli zabawę do 12.00 w nocy. Słuchaj Urantówka! Jeżeli chcieliby wchodzić do Komendy Wojewódzkiej czy Miejskiej – ostrzegać strzałem w górę, pod nogi. Zdobyć budynku nie mają prawa. Mówię Ci o tym,

że dzisiaj w Gdyni jest 11 zabitych i 60 rannych. Jeżeli pozwolisz na rozprzestrzenianie się w Szczecinie, to będziesz miał dużo zabitych. Spokojnie, ale b[ardzo]. czujnie zwracają uwagę, żeby się nie robiły duże zbiorowiska, bo potem rozbicie jest bardzo trudne. Uważaj, żeby Wam nie zabrali wozów pancernych, żeby nie spalili. W Gdańsku zabrali, spalili 4 wozy pancerne. Niezwłocznie wysyłamy z Koszalina środki chemiczne. Trzymaj się.

Stachura – Nowak – Pietrzak

Co w tej chwili jest w Krakowie? [Pietrzak włącza się] W Krakowie jest zupełny spokój. Dobrze. Chciałem Cię zorientować o Szczecinie. W Szczecinie w tej chwili Komitet Spalony, jeden budynek Komendy Wojewódzkiej pali się. Komenda Wojewódzka otoczona jest około 30 tysięcy, przede wszystkim młodzieży. W słuchawce słyszę jak wyją, jak wpadają kamienie do Komendanta Wojewódzkiego do gabinetu. Czołgi, pancerne wozy utknęły w tłumie. Pytałem Urantówkę, kiedy zdecyduje się na użycie broni. Więc on powiada tak, że ponieważ [nie] wchodzi do Komendy, a tylko rzucają kamieniami, chce jak najwięcej, jak najdłużej utrzymać, by wojsko nie mogło poszatkować ten tłum – no jeżeli będą wchodzić, zdecydują się na użycie broni. [...] Dzwonię też dlatego, żeby Ciebie wyculić, że jeżeli cokolwiek się zadzieje i cokolwiek na ulicę wyjdzie, moim zdaniem żebyście mieli wspólne stanowisko tam w kierownictwie. Trzeba natychmiast wprowadzić wojsko! Póki jest 1.000 na ulicy to można coś zrobić, a jak jest 30 tysięcy, to 30 transporterów uwięzło w rzece tłum. Tak Cię informuję tylko – Premier będzie mówił o 20:30.

Stachura – Majchrzak

Co dobrego u Ciebie? Dobrego to raczej nie słyszać, jest nieco lepiej. W Szczecinie tam wygasa? Jak wiesz w Szczecinie po spaleniu poważnym Komitetu Wojewódzkiego, Komendy, częściowym spaleniu Zw[iązków] Zawodowych w rezultacie obronili się w gmachu głównym MO, tłumy odepchnięto. MO próbuje w tej chwili oczyszczać teren miasta, 70 osób aresztowanych. Ogólnie straty są tam dość duże. Jest tam 6 osób zabitych. W Elblągu są tylko ranni funkcjonariusze i cywile, nie ma zabitych, broni nie używano. Rozproszone grupy są w tej chwili wyłapywane. W Krakowie – to następny punkt zapalny. Rynek został oczyszczony, ale poszczególne grupki są w ulicach nocnych i tam się z nimi handryczą. Nie wiadomo, czy to jest wygasanie, czy powiedzmy rozwija się. Tam szumi młodzież? Tak, głównie młodzież. W Szczecinie w pierwszych szeregach i na przodzie to też była młodzież. Starsi byli z tyłu. [...]

Polecenie 2

Udowodnij, że stenogramy nie mogą być postrzegane jako źródło obiektywne.

Tvoja odpowiedź

Polecenie 3

Oceń postawy funkcjonariuszy państwowych wobec strajkujących. Uwzględnij motywacje ich zachowań.

Tvoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

0/0

Ćwiczenie 1

Wskaż właściwe dokończenie zdania.

Po wydarzeniach Grudnia '70 doszło do zmiany na stanowisku I sekretarza KC PZPR...

- ☐ odszedł Władysław Gomułka, jego miejsce zajął Edward Gierek.
- ☐ odszedł Edward Gierek, jego miejsce zajął Władysław Gomułka.
- ☐ na miejsce Edwarda Gierka powołano Stanisława Kociołka.
- ☐ Józef Cyrankiewicz zastąpił Władysława Gomułkę.

Ćwiczenie 2

Stwórz uproszczone kalendarium dotyczące wydarzeń, do których doszło na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. Połącz daty z odpowiednimi wydarzeniami.

19 XII 1970 (sobota)

Szczecin: komendant wojewódzki MO prowadzi odprawę naczelników wydziałów KW MO w sprawie zabezpieczenia akcji *"Jesień '70"*, która ma przeciwdziałać niepokojom społecznym po ogłoszeniu podwyżek

18 XII 1970 (piątek)

kontynuacja strajków w Szczecinie; Biuro Polityczne KC PZPR decyduje, że Władysława Gomułkę na stanowisku I sekretarza KC zastąpi Edward Gierek

21 XII 1970 (poniedziałek)

ostatni dzień strajków w Szczecinie

22 XII 1970 (wtorek)

zawieszenie pracy w stocznich w Gdyni i w Gdańsku do odwołania; przy stacji kolejowej SKM Gdynia Stocznia tłum napiera na pojazdy wojskowe; wojsko i milicja otwierają ogień; ludność cywilna niesie ulicami ciało Zbigniewa Godlewskiego („Janka Wiśniewskiego”), ściera się z policją; śmigłowce zrzucają petardy, świece dymne i gaz łzawiący w celu rozproszenia zgromadzeń; władze zawieszają zajęcia na uczelniach; wiece w Stoczni im. Adolfa Warskiego w Szczecinie, robotnicy wychodzą na ulice; dochodzi do aktów wandalizmu i starć z MO, podpalenie KW PZPR; w innych miastach również trwają protesty, m.in. w Krakowie i Wrocławiu

20 XII 1970 (niedziela)

robotnicy grupują się w zakładach, aby przedyskutować kwestię wprowadzenia podwyżek; w przestrzeni publicznej pojawiają się antyrządowe ulotki i napisy na murach (np. *„Precz z Gomułką”*, *„Precz z okupacją bolszewików”*)

13 XII 1970 (niedziela)

najważniejsze zakłady w Gdańsku podejmują pracę, jednak dyrekcja stoczni wciąż wstrzymuje produkcję – zakład ma być zamknięty do 21 XII; w Szczecinie powstaje Ogólnomijski Komitet Strajkowy; w Gdyni i Elblągu trwają demonstracje, chociaż na mniejszą niż dotąd skalę; ZSRS naciska na szybkie rozwiązanie kryzysu w Polsce

16 XII 1970 (środa)

kontynuacja strajków w Gdańsku, Gdyni i Elblągu; w zakładach odbywają się wiece; robotnicy wysuwają postulaty o charakterze ekonomicznym, a także społeczno-politycznym; starcia z milicją

12 XII 1970 (sobota)

zebrania partyjne w zakładach pracy, Polacy krytykują podwyżki

15 XII 1970 (wtorek)

strajk w Stoczni im. Lenina w Gdańsku; robotnicy wychodzą na ulice i nawołują do strajku powszechnego; ścierają się z policją

14 XII 1970 (poniedziałek)

robotnicy w Szczecinie i Elblągu wciąż strajkują; żądają m.in. ukarania winnych zabójstw i podwyżki płac

11 XII 1970 (piątek)

pod presją Kremla i partii schorowany Gomułka podejmuje decyzję o odejściu; Edward Gierek zostaje szefem PZPR; w Szczecinie do publicznej wiadomości zostaje podana informacja jakoby Komitet Strajkowy doszedł do porozumienia z miejscowymi władzami i strajk zostaje zakończony

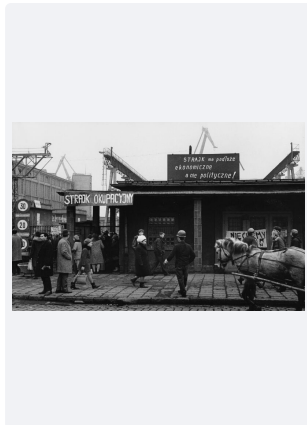
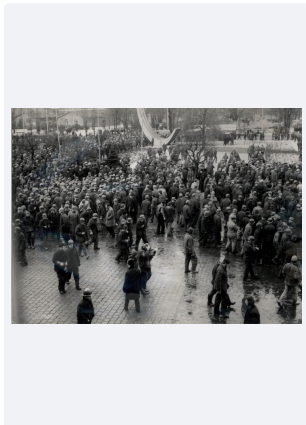
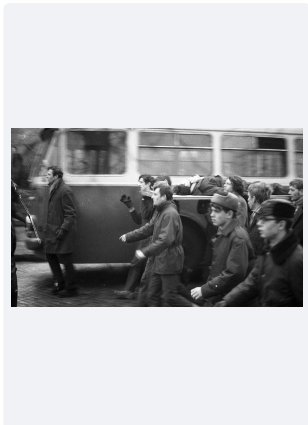
17 XII 1970 (czwartek)

strajk w Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni; w Gdańsku, Gdyni i Elblągu pracę wstrzymują kolejne zakłady; ludzie wychodzą na ulice; rząd nawołuje do powrotu do pracy; walki między demonstrantami a siłami porządkowymi; niszczenie mienia publicznego

Ćwiczenie 3

Uporządkuj ilustracje w kolejności chronologicznej. Zaczniij od zdjęcia, które przedstawia wydarzenia najwcześniejsze.

Źródło: wszystkie ilustracje pochodzą z: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 4

Na podstawie kalendarium z ćwiczenia 2 określ, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Niepokoje społeczne wywołane ogłoszeniem podwyżek nie były dla władz zaskoczeniem.	☐	☐
Zarówno strajkujący, jak i służby porządkowe wykazały się dużym opanowaniem.	☐	☐
Władzy zależało, aby do demonstracji nie dołączyli studenci.	☐	☐
Zmiany polityczne automatycznie zakończyły wszystkie protesty.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Wskaż datę powstania poniższej fotografii. Uzasadnij swój wybór.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

☐ 19 XII 1970

☐ 20 XII 1970

☐ 13 XII 1970

☐ 18 XII 1970

☐ 14 XII 1970

☐ 15 XII 1970

☐ 12 XII 1970

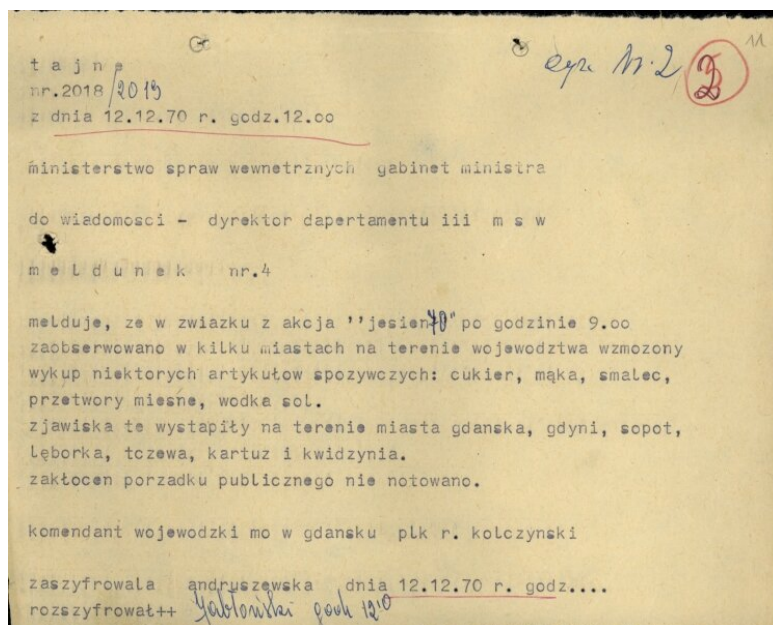
☐ 16 XII 1970

☐ 21 XII 1970

☐ 17 XII 1970

Uzasadnienie

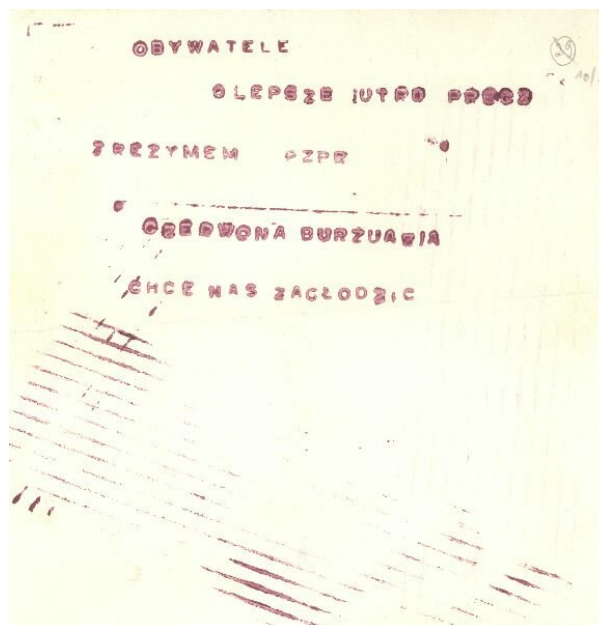
Nadaj tytuły planszom wystawy plenerowej *Grudzień '70*. Każda plansza zawiera informacje i materiały źródłowe dotyczące konkretnych dni. Na potrzeby zadania wybrano po jednym zdjęciu ilustrującym wydarzenia na Wybrzeżu.

12 XII 1970 r.

Meldunek w związku z akcją „Jesień 70”,

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

13 XII 1970 r.

Ulotka antyreżimowa z grudnia 1970 r.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

14 XII 1970 r.

Mieszkańcy Gdańska na Targu Drzewnym pod pomnikiem Jana III Sobieskiego, 14 lub 15 grudnia 1970 r.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

15-16 XII 1970 r.

Płonący samochód na ul. Hucisko w Gdańsku, skrzyżowanie z ul. 3 maja, 15 grudnia 1970 r.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

17 XII 1970 r.

Płonący Komitet Wojewódzki PZPR w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

18-22 XII 1970 r.

Początek strajku okupacyjnego w Stoczni im. Adolfa Warskiego w Szczecinie, 18 grudnia 1970 r.

Źródło: dostępny w internecie: polskiemiesiace.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

19-20 XII 1970 r.

Edward Gierke pierwszym sekretarzem KC PZPR.

Źródło: dostępny w internecie: polskimiessieacie.ipn.gov.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Plansza

Tytuł

12 XII 1970

13 XII 1970

14 XII 1970

15-16 XII 1970

17 XII 1970

18-22 XII 1970

19-20 XII 1970

Rozstrzygnij, do której teczki archiwista włoży poniższą ulotkę. W uzasadnieniu powołaj się na cytaty ze źródła.

((Fraszka na Chuliganów

Od niedzieli do soboty na Wybrzeżu były grzmoty
Na przedpolu socjalizmu pękła bomba wandalizmu
Opłakane były skutki gdy tłum wypił trochę wódki
Rozgrabiano i palono masę sklepów ograbiono
Zwłaszcza – te – „niebieskie ptaki” narobiły wiele draki.
Ta kudłata złota młodzież rozgrabiała drogą odzież
Brano radia, aparaty – słowem były wielkie straty.
Aż po kilku takich dniach na wandali przyszedł strach
Władze mocno się wkurzyły, w modę pałki wprowadziły
A gdy pałki nie działały padły w mieście pierwsze strzały.
Wtedy ta wesoła brać zaczynała nieźle wiać.
Przyszły czołgi, transportery pogoniły do cholery
A za kradzież tego mienia poszli gnoje do więzienia
Teraz siedzą medytują, a niektórzy też żałują
Lecz za późno tu żałować, trzeba szkody odbudować
I na przyszłość wysnuć wnioski aby nie rabować kioski
I nie niszczyć swego mienia chuligani do więzienia!

Źródło: tekst dostępny online: polskiemiesiace.ipn.gov.pl.

☐ Materiały prorządowe

☐ Ulotki antyreżimowe

Uzasadnienie

Wskaż właściwą odpowiedź na poniższe pytanie.

Do kogo w propagandzie PRL odnosiło się określenie „niebieskie ptaki”?

☐ Do inteligentów i artystów, którzy promowali wolnościowe zachowania.

☐ Do strajkujących robotników.

☐ Do chuliganów, którzy nocami włamywali się do sklepów spożywczych.

Zapoznaj się z treścią przemówienia Józefa Cyrankiewicza wygłoszonego w związku z wydarzeniami na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. Wykaż, że premier dokonał w nim manipulacji.

“ Obywatele i obywatelki!

Zwracam się do Was w chwili, której powagę odczuwacie chyba wszyscy.

Tragiczne wydarzenia w Gdańsku i na Wybrzeżu przeżywamy wszyscy bardzo głęboko, ale obowiązkiem przedstawicieli władzy ludowej, przedstawicieli państwa, nadrzędnym obowiązkiem jest, niezależnie od żalu myśleć kategoriami państwowymi, kierować się interesem państwa jako całości, narodu jako całości, interesami przyszłości naszego kraju i zdecydowanie służyć tym nadrzędnym interesom. [...]

Od 3 dni Gdańsk i Wybrzeże są widownią zajść ulicznych i naruszeń ładu i porządku publicznego. W toku tych wypadków doszło do zdemolowania i podpalenia wielu budynków publicznych, do grabieży i splądrowania wielu sklepów, do zniszczenia wielu samochodów. Doszło do atakowania i strzelania do milicjantów i żołnierzy, stojących na straży porządku mienia publicznego i prywatnego, a także bezpieczeństwa obywateli. Doszło do tragicznych starć, w których siły porządkowe zmuszone zostały do użycia broni. [...]

Istnieją i istnieć będą wszelkie warunki, aby problemy nurtujące klasę robotniczą, a jest takich wiele, omówić i przedyskutować w spokojnej atmosferze w zakładach pracy, na zebraniach organizacji społecznych, związkowych i partyjnych. [...]

Chcę w związku z ostatnio dokonaną zmianą cen detalicznych podkreślić, że państwo nic na niej nie zyskuje, że nie zwiększa na tej drodze swoich dochodów. Będziemy o tych wszystkich sprawach mówić i dyskutować nadal, ale w atmosferze spokoju i normalnego życia [...].

Siły wrogie usiłują stwarzać nowe ogniska anarchii, zakłócić normalny rytm pracy w zakładach, zdeorganizować życie kraju. Oznaczałoby to niepowetowane straty materialne i moralne, oznaczałoby podważenie pozycji Polski na arenie międzynarodowej i w ogóle w świecie, pozycji, która została tak ciężko wywalczona. Tę pozycję osiągnęliśmy pracą klasy robotniczej, całego narodu, naszym wielkim wysiłkiem gospodarczym, naszą konsekwentną polityką sojuszu ze Związkiem Radzieckim [...].

Z mroku krwawej hitlerowskiej okupacji na drogę rozwoju gospodarczego i kulturalnego, na drogę jedności narodu i socjalizmu – wydobyła Polskę klasa robotnicza pod przewodem swojej partii. I tylko na tej drodze może nasz kraj zabezpieczyć swój pomyślny rozwój i umocnić swoją niepodległość. [...]

Apelujemy do wszystkich o rozagę i rozsądek, o poczucie odpowiedzialności, o czynny współudział w obronie porządku i spokoju obywateli [...].

Dzięki temu ostatnio zamknęliśmy ostatecznie problem uznania przez wszystkich naszych granic na Odrze i Nysie, podpisując układ z drugim państwem niemieckim, z Niemiecką Republiką Federalną. Odczuł to z satysfakcją cały naród polski. Niech pamiętają o tym mieszkańcy Gdańska, Gdyni, Szczecina i wszystkich Zachodnich Ziem Polski. Niech pamiętają też o tym, ile krwi przelał żołnierz polski obok żołnierza radzieckiego, ile milionów Polaków zginęło w nierównej walce z hitlerowskim okupantem, abyście Wy tam mogli żyć i pracować.

Źródło: Przemówienie premiera Józefa Cyrankiewicza, „Dziennik Bałtycki”, 18 XII 1970, s. 1.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Grudniowe poruszenie. Masakra na Wybrzeżu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:

2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń:

8) charakteryzuje przebieg Grudnia 1970 roku i jego polityczne skutki (odejście Władysława Gomułki z funkcji szefa partii);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, jak doszło do pierwszego od 1956 r. masowego buntu robotników;
- odtwarza przebieg strajków na Wybrzeżu w grudniu 1970 r.;
- przedstawia skutki wydarzeń Grudnia '70.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Nauczyciel poleca uczniom, aby przypomnieli sobie, w jaki sposób Władysław Gomułka wrócił do władzy w 1956 r. i jak wyglądała Polska pod jego rządami.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Ważne, aby uczniowie wskazali wydarzenia października 1956 r. i dojście Gomułki do władzy; liberalizację życia społecznego oraz wycofywanie się ekipy Gomułki z wcześniejszych reform i demokratyzacji systemu politycznego, a także wydarzenia Marca '68.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przedstawia przyczyny i przebieg wydarzeń grudniowych w 1970 r. na Wybrzeżu.

2. Praca z multimedium („Audiobook”). Nauczyciel zapowiada, że uczniowie wysłuchają audiobooka będącego nagraniem fragmentów zapisu rozmów telefonicznych przeprowadzonych 17 grudnia 1970 r. z aparatów zainstalowanych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Poleca, aby uczniowie notowali informacje, które wydadzą im się istotne. Po odtworzeniu nagrania prowadzący prosi jednego ucznia o przeczytanie polecenia 3: „Oceń postawy funkcjonariuszy państwowych wobec strajkujących. Uwzględnij motywacje ich zachowań”. Poleca uczniom, aby wykonali je w parach, a następnie skonsultowali swoją odpowiedź z inną dwójką uczniów. Wybrani uczniowie (lub ochotnicy) dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.
3. Nauczyciel przedstawia skutki wydarzeń grudnia 1970 r. dla społeczeństwa polskiego oraz władz komunistycznych.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie indywidualnie rozwiązują zadania od 1 do 4 na czas, od łatwiejszych do trudniejszych. Nauczyciel na platformie śledzi postępy uczestników zajęć. Osoba, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić ocenami za aktywność uczniów, którzy jako pierwsi poprawnie wykonali wszystkie ćwiczenia.
5. Nauczyciel wyświetla ćwiczenie 6 i poleca, aby uczniowie indywidualnie przygotowali propozycje tytułów plansz będących częścią wystawy plenerowej *Grudzień '70*. Uczniowie zgłaszają propozycje, jedna osoba zapisuje je na tablicy. Na koniec uczniowie mogą głosować na najlepsze ich zdaniem tytuły (wyłączając swoje zgłoszenia).

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca uczniom, aby porównali wydarzenia, do jakich doszło w grudniu 1970 r. na Wybrzeżu, z wcześniejszymi protestami społecznymi w Polsce. Jakie podobieństwa, a jakie różnice dostrzegają uczniowie? Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia informacje.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotuj uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

P. Brzeziński, R. Chrzanowski, A. Nadarzyńska-Pieszczewiat, *Zbrodnia bez kary. Grudzień 1970 w Gdyni. Przebieg wydarzeń, represje, walka o prawdę*, Gdynia 2020.

J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2012.

J. Eisler, I. Greczanik-Filipp, W. Kwiatkowska, J. Marszałec, *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdańsku i Gdyni*, Pelplin 2006.

M. Machalek, P. Miedziński, *Zbuntowane miasto. Szczeciński Grudzień '70 – Styczeń '71*, Szczecin 2007.

Wskazówki metodyczne:

Audiobook może zostać wykorzystany do przygotowania przez uczniów prezentacji multimedialnej będącej podsumowaniem lekcji.